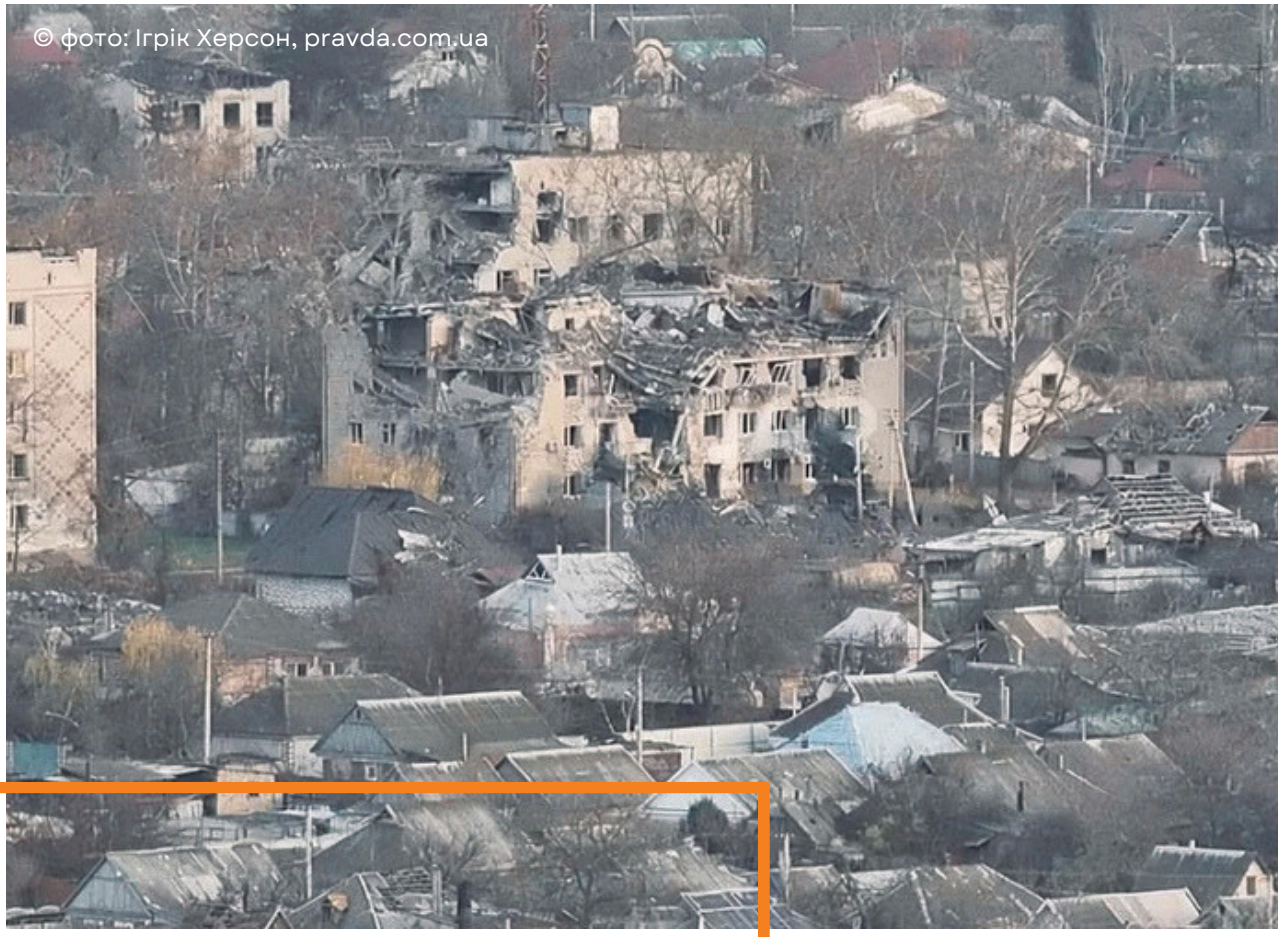

© фото: Ігрік Херсон, pravda.com.ua

ЗАХИСТ ЦИВІЛЬНОГО НАСЕЛЕННЯ В ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНИХ ОЛЕШКАХ ХЕРСОНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Helping to Leave

KRYLA

ІНФОРМАЦІЙНИЙ БРІФ З ПИТАНЬ АДВОКАЦІЇ

Юлія Боклаг, Дар'я Рабінович
Helping to Leave
chairperson@helpingtoleave.org

Книга Олександра, Книга Анрій
Благодійний фонд «КРИЛА ФУНДЕЙШН»
kryla.cf@gmail.com

Joachim Kleinmann
Nonviolent Peaceforce Україна
jkleinmann@nonviolentpeaceforce.org

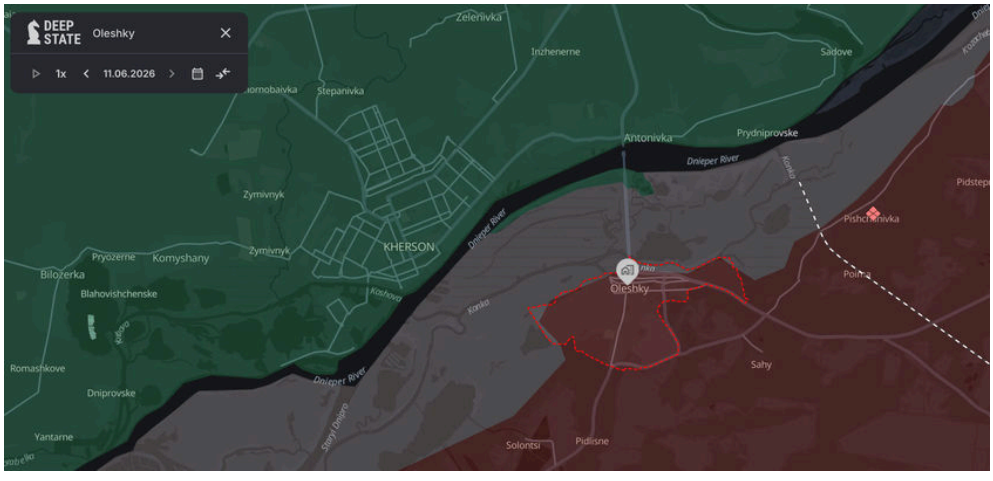
Червень, 2026

РЕЗЮМЕ

У цьому інформаційному звіті висвітлюється гуманітарна та захисна криза, що стрімко поглиблюється у тимчасово окупованому місті Олешки в Херсонській області. Тисячі цивільних осіб, зокрема діти, люди похилого віку та особи з інвалідністю, залишаються в пастці в умовах постійних обстрілів, атак дронів, замінування території та гострого дефіциту продовольства, води, медичної допомоги, електроенергії та інших життєво необхідних послуг. Можливості евакуації вкрай обмежені через безпекову ситуацію, високі витрати та адміністративні перешкоди, а ті, хто намагається виїхати, стикаються із серйозними загрозами для своєї безпеки, зокрема з утисками та знущаннями в російських «фільтраційних таборах». У доповіді міститься заклик до негайного забезпечення доступу гуманітарних організацій, створення безпечних та гідних евакуаційних коридорів, захисту цивільного населення та гуманітарних працівників, а також гарантій безпечного повернення переміщених мешканців, щойно безпекова ситуація це дозволить.

МЕТОДОЛОГІЯ

Цей інформаційний звіт підготовлено спільно організаціями Nonviolent Peaceforce (NP), «Helping to Leave» та «Крила». Висновки та рекомендації ґрунтуються на звітах і свідченнях, зібраних трьома організаціями завдяки постійній співпраці з місцевими волонтерами, які надають гуманітарну допомогу цивільному населенню в Олешках та навколишніх районах, а також з евакуйованими особами, які змогли дістатися території, підконтрольної уряду України. З міркувань безпеки інформація про цих осіб не розголошується.

ПЕРЕДУМОВИ

За оцінками, від 3 до 3,5 мільйона цивільних осіб залишаються під тимчасовою російською окупацією в Україні, хоча точна кількість невідома, оскільки окупаційні органи влади не надають достовірних даних про населення. У тимчасово окупованих районах Херсонської області точні демографічні дані також відсутні. Через обмежений доступ та обмежені можливості зв'язку інформація про гуманітарні потреби залишається фрагментарною. Гуманітарні організації, місцеві волонтери та українські органи влади, що представляють тимчасово окуповані території, повідомляють про критичну нестачу продовольства, чистої води, медичної допомоги та інших основних ресурсів і послуг, що є наслідком тривалої нестабільності та додатково погіршує і без того критичну гуманітарну ситуацію.

Станом на травень 2026 року гуманітарна ситуація в тимчасово окупованих Росією населених пунктах на лівому березі Херсонської області залишається критичною і продовжує погіршуватися. Окупаційні органи влади не забезпечили базових потреб населення й не надали безпечного доступу незалежним, нейтральним гуманітарним організаціям для надання допомоги цивільним особам, які опинилися в пастці на цих територіях. Гуманітарна криза особливо гостро відчувається в місті Олешки, де чисельність населення, яка до початку повномасштабного російського вторгнення становила приблизно 24 000 осіб, скоротилася, за оцінками, до 2 000 мешканців, серед яких – десятки дітей. Ті, хто залишився, – це переважно люди похилого віку та особи, які доглядають за ними, люди з обмеженою мобільністю, а також особи, які перебувають у групі підвищеного ризику.

Наразі Олешки є одним із найнебезпечніших для цивільного населення населених пунктів на окупованих територіях Херсонської області. Цивільне населення змушене жити у безпосередній близькості до окупаційних військ, що наражає його на постійні обстріли, атаки дронів та невибіркові удари. Після повені в червні 2023 року, спричиненої руйнуванням російськими військами Каховської греблі, значна частина міста та навколишніх населених пунктів залишилася без надійного доступу до електроенергії, води та газу. Опинившись під перехресним вогнем і не маючи можливості безпечно виїхати, мешканці наражаються на високий ризик загибелі або поранення. Пересування суттєво обмежене через наземні міни та інші вибухонебезпечні предмети, що блокують відомі шляхи виїзду, а постійні атаки безпілотників унеможливлюють безпечний доступ до послуг або евакуацію.

ОСНОВНІ РИЗИКИ ТА ПРОБЛЕМИ, ПОВ'ЯЗАНІ З ПИТАННЯМИ ЗАХИСТУ

Доступ, безпека та охорона

Під'їзні дороги до Олешок залишаються густо замінованими, а ситуацію ще більше ускладнюють постійне переміщення та спрацьовування мін, а також безперервне встановлення нових вибухових пристроїв. Ситуація з безпекою є нестабільною. За повідомленнями, мешканці виходять із своїх домівок лише вранці, щоб придбати продукти харчування, і намагаються не виходити на вулицю пізніше через інтенсивну активність дронів, обстріли та страх перед російськими солдатами. Вулиці здебільшого безлюдні, а цивільне населення постійно наражається на ризик насильства, свавільних затримань та зникнень.

Крім того, страх перед підривом мін під час копання могил у поєднанні з небезпекою, пов'язаною з необхідністю перебувати на вулиці достатньо довго, щоб провести поховання в умовах постійних ударів, обстрілів та спостереження, призвів до того, що тіла залишаються на вулицях та всередині будинків. З підвищенням температури розкладання останків супроводжується виділенням небезпечних газів, що створює серйозні ризики для здоров'я населення. Мешканці також повідомляють про зростаючу проблему з безпритульними собаками, які нападають на людей та харчуються людськими останками, залишеними без нагляду в громадських місцях.

Захист дітей

Діти в Олешках стикаються з серйозною та системною кризою у сфері захисту. Окрім постійних обстрілів, діти наражаються на загрозу примусового переселення. За повідомленнями, сім'ї переховують дітей вдома протягом тривалого часу через побоювання, що окупаційні органи можуть розлучити їх із рідними або примусово перевезти до Російської Федерації чи до закладів, що перебувають під контролем Росії.

Це ще більше поглиблює ізоляцію дітей та наражає їх на тривалий стрес, брак соціальних контактів та додаткову психосоціальну шкоду. Почуття ізоляції посилюється через відсутність шкіл, дитячих садків та інших служб підтримки дітей і батьків, що позбавляє дітей доступу до освіти та соціалізації. Стрес від життя під постійною загрозою насильства та порушення роботи основних служб ставить під загрозу здоров'я та розвиток дітей упродовж усього життя.

Базові потреби та послуги

З літа 2023 року мешканці Олешок живуть без електроенергії та водопроводу, а з літа 2025 року також відсутнє газопостачання. Єдиними доступними джерелами води є приватні колодязі. Хоча кілька магазинів знову відкрилися, асортимент товарів досить обмежений, а ціни надзвичайно високі, через що товари першої необхідності стають недоступними для більшості мешканців. Постачання магазинів товарами першої необхідності, зокрема хлібом, стає дедалі складнішим через небезпечну ситуацію та обмеження доступу; повідомляється про численні випадки, коли постачальники та волонтери під час спроб доставити товари потрапляли під удари дронів або натрапляли на міни.

Доступ до медичної допомоги обмежений. За повідомленнями, місцеві лікарні приймають лише пацієнтів, які мають російські паспорти. У цьому районі не залишилося медичних фахівців, а медична допомога обмежується допомогою лікарів загальної практики. Через відсутність транспорту та служб екстреної медичної допомоги мешканці, за повідомленнями, використовують тачки для транспортування хворих та поранених до лікарні. Хоча при лікарні працює аптека, доступність необхідних ліків обмежена, а ціни занадто високі, щоб цивільне населення могло їх собі дозволити.

Також відсутні спеціалізовані послуги для осіб із підвищеною вразливістю, зокрема людей похилого віку та осіб з обмеженою мобільністю або інвалідністю. Це створило додаткове навантаження на неформальних доглядачів, які так само стикаються з нестабільними умовами життя та обмеженим доступом до базових послуг. Відсутність послуг з підтримки психічного здоров'я, спрямованих на подолання стресу, травм та інших психосоціальних потреб, ще більше посилює сукупний вплив тривалої окупації та нестабільності.

Фінансові послуги

Фінансові послуги також обмежені. У цьому районі немає банкоматів. Найближче місце, де можна зняти готівку, – це Скадовськ, що розташований приблизно за 80 км від Олешок, – дістатися туди складно через обмеження на пересування. Мешканці Олешок покладаються на грошову підтримку від родичів, які проживають на підконтрольній Україні території,

хоча щодня змушені здійснювати платежі в російських рублях. Щоб впоратися з цією ситуацією, багато людей змушені користуватися неформальними мережами обміну валюти, часто за завищеними курсами. Електронні платіжні сервіси також недоступні, що ще більше обмежує можливості людей здійснювати покупки або оплачувати такі послуги, як транспорт.

Можливості працевлаштування практично відсутні або недоступні через небезпечну ситуацію та обмеження на пересування, через що більшість домогосподарств залишаються залежними від фінансової підтримки родичів, яка значною мірою вичерпалася після чотирьох років повномасштабної війни та окупації.

Евакуація цивільного населення та інші переміщення населення

Фізичні бар'єри

Можливості евакуації з Олешок значно погіршилися через загострення ситуації з безпекою. Хоча раніше групи волонтерів та гуманітарні організації допомагали людям евакуюватися, ці зусилля здебільшого припинилися. Протягом останніх місяців вдалося евакуювати дві невеликі групи цивільних осіб, до складу яких входили люди похилого віку, особи з обмеженою мобільністю та сім'ї з дітьми.

Спробу евакуації в середині квітня довелося припинити після того, як група евакуйованих потрапила під обстріл. За оцінками, близько 200 цивільних осіб в Олешках бажають евакуюватися, але не можуть цього зробити через побоювання щодо безпеки та брак фінансових ресурсів – вартість проїзду до кордону, за повідомленнями, становить приблизно 390 доларів США, що створює значну фінансову перешкоду для багатьох мешканців – і багато цивільних осіб чекають на створення офіційного та безпечного гуманітарного коридору.

За відсутності офіційних безпечних маршрутів евакуації покинути Олешки можна лише пішки, що вимагає від людей фізичної спроможності та наявності достатньої кількості готівки, щоб дозволити собі евакуацію. Наразі деякі мешканці продовжують залишати Олешки пішки, ризикуючи життям та користуючись небезпечними маршрутами, зокрема через території, забруднені мінами та іншими вибухонебезпечними предметами.

Юридичні бар'єри

Окрім фізичних перешкод для евакуації, критичними обмежувальними факторами, що впливають на пересування цивільного населення та ризики для його безпеки, стали вимоги щодо документів. Перш ніж люди зможуть виконати вимоги, необхідні для евакуації, багато хто з них стикається з додатковою перешкодою: вони не можуть надати необхідні документи, оскільки ті були загублені або знищені внаслідок вибуху Каховської греблі та подальшого затоплення.

Раніше Міністерство реінтеграції тимчасово окупованих територій України видавало сертифікати на повернення мешканцям зазначених територій, у тому числі їхнім родичам. Цей сертифікат можна було згодом пред'явити на територіях, контрольованих Україною, для полегшення пересування. Згодом цей механізм було скасовано, а Міністерство реінтеграції було реорганізовано та перейменовано на Міністерство національної єдності.

Наразі замість сертифіката про повернення особи можуть отримати довідку, що підтверджує українське громадянство, видану Державною міграційною службою України. Однак російські та білоруські прикордонні органи не визнають цей документ, а отже, особам, які мають лише цю довідку, не дозволяють перетинати кордон (до того ж, майже немає підтверджень того, що такий документ видається та пред'являється на прикордонних пунктах пропуску).

Ризики для безпеки ще більше посилюються під час так званих російських процедур «фільтрації» або перевірок ідентифікації. Евакуйовані особи, які мають українські паспорти та не мають російських документів, видаються особливо вразливими до утисків та зловживань. Згідно з повідомленнями, відбуваються інтрузивні та принизливі обшуки з надмірним втручанням у приватне життя, зокрема є випадки, коли літніх людей змушують роздягатися.
Цивільні особи, які не мають жодних дійсних документів – ані українських, ані російських, – є особливо вразливими.

Після виїзду з Олешок їх часто змушують залишатися на окупованих територіях на тривалий і часто непередбачуваний час, поки вони намагаються організувати подальше переміщення, що подовжує їхню вразливість до ризиків, пов'язаних із захистом, та створює значне фінансове й психологічне навантаження під час і без того складного процесу евакуації.

РЕКОМЕНДАЦІЇ

01 Російські окупаційні органи влади повинні виконати своє зобов'язання щодо негайного забезпечення безпечного та безперешкодного доступу до тимчасово окупованих територій Херсонської області відповідно до норм міжнародного гуманітарного права, зокрема до тих районів, де цивільне населення не має доступу до продовольства, води, медичної допомоги та інших життєво необхідних послуг.

Гуманітарна допомога має надаватися неупереджено та без дискримінації у координації з відповідними міжнародними гуманітарними організаціями.

02 Усі сторони конфлікту повинні забезпечити, щоб цивільне населення, яке прагне тимчасово евакуюватися з Олешок та інших тимчасово окупованих населених пунктів Херсонської області, мало змогу зробити це добровільно, безпечно та без перешкод.

Цивільному населенню слід гарантувати безпечний та безперешкодний проїзд до територій, що перебувають під контролем уряду України, зокрема через узгоджені гуманітарні коридори, а за необхідності – через треті країни.

03 Необхідно створити та підтримувати безпечні коридори евакуації та дотримуватися мінімальних стандартів гідної евакуації, включаючи гарантії фізичної безпеки, збереження сім'ї, доступу до медичної допомоги, транспорту, притулків та захисту вздовж усього коридору переміщення.

Слід приділяти увагу потребам людей похилого віку, осіб з обмеженою мобільністю, осіб з інвалідністю, дітей та інших груп населення з підвищеною вразливістю.

04 Слід усунути адміністративні перешкоди, що заважають переміщенню цивільного населення або доступу до гуманітарного захисту. Усі сторони конфлікту за підтримки Міжнародного комітету Червоного Хреста та Організації Об'єднаних Націй повинні забезпечити, щоб цивільне населення могло отримати необхідні документи, потрібні для безпечного перетину контрольно-пропускних пунктів та міжнародних кордонів.

05 Захист цивільного населення має бути пріоритетом, гарантованим та контрольованим уздовж коридору переміщення та після повернення. Гуманітарні працівники, які доставляють допомогу та сприяють евакуації цивільного населення, завжди повинні бути захищені відповідно до міжнародного гуманітарного права.

Залякування, перешкоджання та напади на гуманітарних працівників, гуманітарні та евакуаційні конвої є незаконними; сторони конфлікту повинні утримуватися від таких порушень та гарантувати безпеку цивільного населення та гуманітарних працівників. Умови для добровільного, безпечного та гідного повернення повинні бути гарантовані після припинення бойових дій та достатнього відновлення основних послуг у постраждалих районах.

«Мешканцям Олешок не потрібне співчуття. Їм потрібен захист, доступ до гуманітарної допомоги та реальна можливість безпечно виїхати. Кожен день затримки коштує людських життів. Найбільша трагедія Олешок сьогодні – це не лише сама війна. Це те, що цивільне населення опинилося в пастці, і має дедалі менше можливостей дістатися до безпечного місця».

– місцевий волонтер, який вже понад 3 роки надає гуманітарну допомогу мешканцям Олешок